

SÚČASNÁ PREZENTÁCIA KULTÚRY V SLOVENSKOM ROZHLEASE – I

VIERA LEHOCZKÁ

K l ú č o v é s l o v á : kultúra – elektronické médiá – Slovenský rozhlas – kultúrna publicistika – relácia – programový blok – magazín – redakcia – poslucháč

Nástup elektronických médií priniesol do pevného zoskupenia tradičných foriem kultúry prevratné zmeny, pristúpila kultúra sprostredkovaná elektronickými médiami. „Zmenil sa model kultúry z literárneho na audiovizuálny.“¹ Tradičná kultúra a elektronické médiá vytvorili symbiózu, ktorej výsledkom je neustály proces reprodukcie kultúrnych hodnôt. „Vzájomná interakcia médií a kultúrnej tradície posilňuje ich obojstranné prestupovanie i ďalší vzájomný rozvoj.“² Elektronické médiá ako integrálna súčasť kultúrneho systému spoločnosti sa stali moderným nástrojom modelovania hodnotovej a názorovej orientácie človeka. Keďže nemalou mierou ovplyvňujú jednotlivca i spoločnosť, vystupuje do popredia naliehavá požiadavka zodpovednosti mediálnych inštitúcií pri šírení a zachovávaní kultúrnych hodnôt spoločnosti.

V celospoločenskom meradle sa na rozvíjaní a šírení národnej kultúry a vzdelanosti dominantne podieľajú verejnoprávne médiá.

Verejnoprávny Slovenský rozhlas po vzniku duálneho vysielacieho systému v snahe obstáť v komerčne orientovanom systéme médií prešiel náročným transformačným obdobím. Výsledkom bolo upevnenie jeho postavenia ako nezávislej, národnej, kultúrnej, informačnej a vzdelávacej inštitúcie. Na jeho dominantnom postavení v rámci slovenskej rozhlasovej mediálnej scény sa podieľali dve významné skutočnosti: uplatnenie novej programovej štruktúry (r. 1995) a uzákonenie 24-hodinového vysielania na všetkých štyroch okruhoch (r. 1999). Slovenský rozhlas si v súčasnosti udržiava pozíciu pružného a operatívneho média. Podieľa sa na reprodukcii kultúrnych a umeleckých hodnôt a zároveň je originálnym nástrojom tvorby vlastných diel, je teda sprostredkovateľom kultúrnych hodnôt pochádzajúcich z vlastnej tvorby. Na štyroch vysielacích okruhoch **Rádio Slovensko**, **Rádio Devín**, **Rádio Rock FM**, **Rádio Regina** s 24-hodinovým vysielaním ponúka široké spektrum programových možností. Kultúra sa tu prezentuje v najrozmanitejších žánroch a formách od spravodajstva cez dominantnú publicistiku až po relácie umeleckého charakteru.

Rádio Slovensko

Je hlavným programovým okruhom univerzálneho charakteru. Má rozhodujúci podiel na celkovej počúvanosti Slovenského rozhlasu (táto pozícia vyplýva predovšetkým z tradičných podmienok celoštátnej siete a pružného nástupu v rámci ve-

¹DARMO, J.: Procesy globalizácie médií a kultúra novinárstva. *Otázky žurnalistiky*, 1996, č. 3, s. 177.

²HALLON, E.: Medzikultúrna komunikácia a národná identita. *Otázky žurnalistiky*, 1992, č. 2, s. 71.

rejnoprávnych podmienok). Udržiava si bezkonkurenčné postavenie na úrovni cca 40-percentnej dennej počúvanosti³ a cca 30-percentnej pravidelnej počúvanosti.⁴ Táto situácia je dlhodobo stabilizovaná a “dáva tejto inštitúcii ako celku punc nadštandardnosti aj v porovnaní s verejnoprávnymi médiami v okolitých krajinách”⁵.

Rádio Slovensko poskytuje poslucháčom predovšetkým aktuálne spravodajstvo, operatívnu a analytickú publicistiku, ale i relácie umelecko-publicistického, umeleckého a hudobného charakteru. Spravodajstvo a pohotová publicistika ako autentický odraz každodennej reality tvorí opornú os vysielania. Hlavnú spravodajsko-publicistickú reláciu Slovenského rozhlasu *Rádiožurnál* tvorí 5 samostatných vydaní (ranný Rádiožurnál, Minižurnál, popoludňajší Rádiožurnál, večerný Rádiožurnál a nočný Rádiožurnál). Dominantná pozícia patrí vnútornej politike, zahraničnopolitickému daniu a ekonomickej problematike. Tvorcovia Rádiožurnálu sa usilujú zachytiť aktuálne spoločenské dianie doma i v zahraničí v celej mnohotvárnosti a zložitosti. Aktuality z kultúry prináša najmä večerný Rádiožurnál, zameraný na sumarizáciu informácií z celého dňa. Na druhom mieste v počte príspevkov kultúrneho zamerania je popoludňajší Rádiožurnál. Najmenej je kultúra zastúpená v Minižurnáli, v rannom a nočnom vysielaní Rádiožurnálu. Pokiaľ ide o výskyt kultúrneho spravodajstva a publicistiky z hľadiska štruktúry počas týždňa, počet príspevkov je vyšší v piatkovom i v nedeľnom vydaní večerného Rádiožurnálu. Snahou vysielajúcich redakčných tímov je uverejniť minimálne jeden až dva materiály o kultúre počas dňa (nedostatkom hlavnej redakcie spravodajstva je absencia kultúrneho oddelenia, resp. stabilnej kultúrnej „rubriky“). Zo žánrového hľadiska sa v prevažnej väčšine uplatňuje spravodajsko-publicistický rozhovor. V centre pozornosti redaktorov a spravodajcov Rádiožurnálu dominujú divadelné premiéry, vernisáže, festivaly, medzinárodné akcie, zahraničné turné umeleckých súborov a aktuality z rezortu ministerstva kultúry. Pravidelným zdrojom kultúrnych aktualít je okrem domácich redaktorov 12-členný tím regionálnych spravodajcov. Dôkazom je týždenný výber udalostí a zaujímavostí od regionálnych spravodajcov v spravodajsko-publicistickej relácii, určenej na nedeľné popoludnie vo vysielacom čase od 17.05 do 17.55 hod., **Štúdio Slovensko**. Nepravidelný výskyt kultúrnych príspevkov možno nájsť aj v **Štúdiu Európa** (60-minútový spravodajsko-publicistický výber významných udalostí od zahraničných spravodajcov).

Významnú pozíciu v rámci aktuálnej publicistiky a spravodajstva majú dva silné programové bloky s tzv. prúdovým vysielaním *Dobré ráno* (5.05–8.30) a *Popoludnie s rozhlasom* (14.05–17.55). Tradícia, stála informačná kvalita, dobrý vysielací čas, ale i tematická a žánrová pestrosť a spádový charakter zabezpečujú stabilnú počúvanosť týchto relácií. Vo vysielaní ranného i popoludňajšieho bloku slova a hudby má kultúra a kultúrna publicistika pevné a stále miesto. Ide predovšetkým o informácie o výstavách, divadelných či hudobných festivaloch, súťažných prehliadkach, novinkách vydavateľstiev. Pravidelný prísun kultúrnych tém zabezpečujú okrem redaktorov v bratislavskom ústredí regionálni spravodajcovia, pôsobiaci v jednotlivých krajoch Slovenska. Udržiavajú priamy kontakt s dianím vo svojom regióne, pričom

³Zdroj: Kontinuálny výskum počúvanosti rozhlasových staníc a charakteristiky ich publika. Bratislava, NCMK, NŠÚ 1999.

⁴Zdroj: Media Market and Lifestyle, január-apríl 2000.

⁵ŠINKA, F.: Rozhlasové publikum v Slovenskej republike. *Otázky žurnalistiky*, 2000, č. 1, s. 20.

ich príspevky sú dôkazom bohatých možností kultúrneho uplatnenia v rámci Slovenska. Regionálni spravodajcovia sa pravidelne venujú kultúrnej problematike s osobitným dôrazom na ľudové umenie (rezbárstvo, košíkárstvo), folklór či ochotníctvo. Tieto príspevky majú často celoštátny význam. Programové bloky využívajú i spoluprácu so zahraničnými spravodajcami, ktorí sporadicky prispievajú kultúrnymi zaujímavosťami najmä vo vzťahu k našej krajine (zahraničné turné hudobného telesa, pôsobenie umelcov a umeleckých súborov v zahraničí na súťažiach, festivaloch a pod.). Relácia *Dobré ráno* sa prihovára poslucháčom každý pracovný deň už 34 rokov. V triapolhodinovom bloku slova a hudby prináša spravodajský servis, aktuálne poznámky, telefonické rozhovory i rozhovory s hosťami naživo, minireportáže, ankety, s cieľom vytvoriť príjemnú atmosféru, naladiť poslucháča na štart do nového pracovného dňa a poskytnúť mu čo najširšie spektrum aktuálnych informácií. V relácii sa informácie z oblasti kultúry vyskytujú pravidelne, minimálne v jednom až troch príspevkoch denne (piatkové vydanie *Dobrého rána* prináša kultúru na väčšej ploche). Na vysielaní *Dobrého rána* sa spolupodieľajú košické štúdio (vysiela každý utorok) a banskobystrické štúdio (vysiela každý štvrtok). Relácia *Popoludnie* s rozhlasom (14.05–17.55) prináša aktuálne polytematické zaujímavosti dňa v dopĺňujúcej podobe k ranným informáciám so širokým záberom na celé Slovensko. Pevnou súčasťou sú kultúrne aktuality a informácie vo forme telefonátu, pozvánky na kultúrne akcie, podujatia (výstavy, festivaly, divadelné predstavenia a pod.), rozhovory s osobnosťami kultúrneho i umeleckého života a informácie – formou avíza o zaujímavých reláciách Slovenského rozhlasu s kultúrnym zameraním. K pravidelným rubrikám patrí *Beseda z prvej ruky*, ktorej súčasťou tvoria aktuálne témy z kultúry a umenia, približne raz mesačne. Výskyt týchto materiálov sa pohybuje v závislosti od výskytu podujatí, v minimálnom zastúpení jeden až päť príspevkov denne, v piatkovom vydaní je nárast kultúrnych informácií. Na rozdiel od relácie *Dobré ráno* obsahuje príspevky na väčšej ploche, prevažne publicistického charakteru, v snahe zachytiť informáciu či problém a preniknúť k podstate. Autorský kolektív využíva širokú škálu žánrových možností a foriem, dominantné postavenie má spravodajsko-publicistický rozhovor.

Vysielanie prvého okruhu Slovenského rozhlasu uzatvára magazín *Nočná pyramída* (24.00–5.00). Prináša reprízy spravodajských relácií, ktoré obsahujú i kultúrne informácie, reprízy relácií o kultúrnom dianí, pozvánky a aktuality na nadchádzajúci deň. Dominantnou súčasťou relácie je hosť v štúdiu (24.00–2.00) pravidelne i z kultúrnej a umeleckej sféry.

Prvky kultúrnej publicistiky sa objavujú i vo vysielaní mládežníckych relácií na vlnách Rádia Slovensko. Nosnou reláciou je magazín s týždennou periodicitou, vysielaný v stredu večer (20.05–22.00) pod názvom *Večerná revue pre mladých*. Relácia formou analyticko-publicistických príspevkov, sporadicky orientovaných i na kultúrnu problematiku, sa prihovára mladému poslucháčovi s dôrazom na jeho záujmy a problémy. Taktiež náboženské vysielanie na prvom programovom okruhu Slovensko, reprezentované predovšetkým pondelkovou reláciou *Cesty* (20.05–22.00), otvára priestor kultúre a umeniu (nepravidelno).

Na programovom okruhu Slovensko sa analytická publicistika, venovaná profesionálnej kultúre a umeniu, sústreďuje do dominantnej relácie *Zrkadlenie*, vysielanej v premiére naživo každú sobotu večer v čase od 20.00 do 22.00 hod. Pozornosť orientuje výhradne na profesionálne umenie slovenského pôvodu. Tento prvý pore-

volučný kultúrny magazín s týždennou periodicitou možno charakterizovať ako kroniku, ktorá na princípe precíznej dokumentárnosti zachytáva aktuálne dianie v kultúre a umení. Na ploche 115 minút slova a hudby (podiel hudby tvorí 30 minút) sa programovo, systematicky a kvalifikovane venuje kultúrnej publicistike. Zrkadlenie mapuje kultúru komplexne, v širokospektrálnom publicistickom zábere, v rámci jednotlivých umeleckých druhov a žánrov, pričom zachováva proporcionálne vyváženie všetkých oblastí umenia – od divadla cez vážnu hudbu, literatúru až po film (nekomerčného charakteru). Najčastejší výskyt zaznamenávajú úvahy, reportáže, rozhovory, recenzie, výstavy, poznámky a glosy. Osobitnú pozornosť si zasluhujú portréty tvorcov umeleckých diel, medailóny k životným jubileám slovenských umeleckých osobností a autobiografické rozprávanie.

Z hľadiska štruktúry možno Zrkadlenie rozdeliť na tri súčasti. Prvá tretina relácie poskytuje prehľad o kultúrno-umeleckých aktivitách uplynulého týždňa s dôrazom na dominujúce koncerty, festivaly, výstavy. Druhá tretina je zameraná na publicistiku reprezentovanú predovšetkým rozhovormi, reportážami či portrétmi. Súčasťou je rubrika Budeme o nich hovoriť, ktorá prináša profily mladých talentov s cieľom objaviť a podporovať kultúrne a umelecko-tvorivé aktivity mladých, začínajúcich, umelecky talentovaných ľudí (vyskytuje sa minimálne 12-krát do roka). Poslednú, ťažiskovú tretinu Zrkadlenia tvorí pravidelná rubrika Chcete sa pozhovárať?, vyhradená významným osobnostiam slovenskej kultúry a umenia; nezabúda sa však ani na okrajové oblasti umenia. V rozhovoroch priamo zo štúdia hostia prezentujú svoje názory na aktuálne otázky a problémy týkajúce sa literatúry, divadla, hudobného umenia a kultúrneho života na Slovensku. O pozornom výbere zaujímavých hostí svedčí reprezentatívny prehľad (z 1. polroka 2000): o svoje názory sa prišli postupne podeliť – divadelný režisér V. Strnisko, primarius Moyzesovho kvarteta S. Mucha, prozaik V. Šikula, rektor VŠVU sochár J. Hoffstädter, choreograf J. Ďurovčík, operný sólista P. Dvorský.

Vzhľadom na princíp vzájomnej koordinácie a prepojenosti programových druhov medzi vysielačimi okruhmi Slovenského rozhlasu má štruktúra prvého okruhu zmiešaný charakter. Mnohé relácie vysielať v premiére na vlnách Rádia Slovensko pochádzajú z produkcie odborných redakcií Rádia Devín. Ide o celú škálu publicistických, umelecko-publicistických, ale aj umeleckoslovesných a hudobných relácií. Aktuálnu kultúrnu publicistiku prináša každý utorok v predpoludňajšom čase, na pomerne malej vysielačej ploche desiatich minút, relácia *Slovo na čas*. Zachytáva literárne dianie zo zorného uhla významných udalostí v tejto umeleckej kategórii. Zameriava sa najmä na rozličné výročia a ocenenia v rámci domácej i svetovej literatúry. Zo žánrových možností využíva publicistický rozhovor, recenziu, úvahu, zamyslenie, obohatené o výstižné ukážky. Slovo na čas sa snaží nadviazať myšlienkový kontakt s poslucháčom, získať jeho záujem o danú problematiku. Z tvorivej dielne literárnej redakcie pochádza i ďalšia hodnotná relácia s týždennou periodicitou *Rozhlasové libresso*, určená na nedeľu večer vo vysielačom čase od 22.15 do 22.45 hod. Variabilnosť v štruktúre tejto relácie umožňuje otvárať bohatý priestor tvorivých možností autorov pri realizácii ich ústrednej myšlienky – prezentovať literatúru s cieľom získať záujem širších vrstiev poslucháčov. Dominuje umelecko-dokumentárne pásmo (s využitím bohatých archívnych materiálov, resp. ukážok z tvorby literárneho autora). Rozhlasové libresso sa prihovára prostredníctvom hlavných, cyklicky sa opakujúcich relácií. Od r. 1988 sa vysiela raz mesačne cyklus Čisté studničky vo

forme verejnej nahrávky so slovenskými autormi. Pozornosť orientuje na významné osobnosti našej literatúry, predstavuje spisovateľov v rodnom kraji, prípadne i žijúcich v zahraničí, v komplexnom zábere na ich tvorbu, názorové orientácie a kultúru regiónu, v ktorom pôsobia. Tento živý, dynamicky pôsobiaci umelecký dokument sa realizuje šesťkrát ročne, pričom každá téma je rozložená do dvoch častí, tvorí dve mesačné premiéry. Ďalší cyklus *Mať svoju chvíľu* taktiež vo forme verejnej nahrávky predstavuje mladé literárne talenty, literárne tvorivé osobnosti, ktoré sa už zaradili do literatúry a presvedčili o svojej kvalite. Redakcia takto podporuje rozvoj mladej umeleckej literárnej tvorby. V programovej štruktúre Rádia Slovensko majú svoje stále miesto samostatné literárne pásma (na ploche 20, 30 a 60 minút) zamerané predovšetkým na rozličné výročia autorov (básnikov, spisovateľov, prekladateľov) a zaujímavé témy súvisiace s domácou a svetovou literatúrou.

Prostredníctvom umelecko-publicistických a umelecko-dokumentárnych pásiem sa na okruhu Rádio Slovensko, z tvorby redakcie umelecko-dokumentárnej publicistiky, prihovára relácia *Ludia, fakty, udalosti* (s mesačnou periodicitou), ktorej náplňou je približovať náročnejšiemu poslucháčovi osobnosti slovenského kultúrneho, vedeckého a spoločenského života. Ďalším významným cyklom, pochádzajúcim taktiež z tvorivej dielne spomínanej redakcie, je relácia *Odkazy*, vysielaná v premiére dvakrát za štyri týždne v piatok. S využitím prostriedkov náročnej umeleckej analytickej publicistiky zoznamuje poslucháča s významnými udalosťami a osobnosťami našej národnej a kultúrnej histórie (napr. relácia venovaná 110. výročiu narodenia umeleckého maliara J. Hálu), približuje život a dielo našich národovcov a tým povzbudzuje národné vedomie a pozitívny vzťah k dejinám. Na jej realizácii sa významnou mierou podieľajú hostia relácie z oblasti kultúry, histórie, publicistiky, archívniatva a pod. Pre Rádio Slovensko pripravuje redakcia umelecko-dokumentárnej publicistiky raz za štyri týždne i hodnotnú súťažno-náučnú reláciu o kultúre pod názvom *Impulzy* (v premiére sa vysiela v sobotu o 22.15, s reprízami trinásťkrát do roka). Poslaním tohto súťažného typu relácie, formou umelecko-dokumentárneho pásma, je propagovať novinky literatúry faktu, sprítomňovať kultúrne pamiatky a prezentovať život a dielo významných slovenských i svetových umelcov a vedcov.

V snahe prezentovať kultúru a umenie, odkrývať spoločenské, morálne a sociálne problémy našej spoločnosti, ako aj historické udalosti, pretavuje kolektív tvorcov prvky umeleckej, faktografickej a analytickej publicistiky do kľúčovej žánrovej podoby v relácii *Fičer*. Na vlnách Rádia Slovensko sa vysiela v premiére pravidelne v utorok večer (20.05–20.50).

Za pozornosť stojí spomenúť celoročný prínos do vysielania Slovenského rozhlasu z tvorby redakcie umelecko-dokumentárnej publicistiky 9 750 minút ročne, z toho 36 premiér fičrov. Tradičnou súčasťou vysielania prvého programového okruhu sú i umelecko-slovesné relácie v podobe čítania na pokračovanie, rozhlasovej poviedky, rozhlasovej hry či rozhlasového seriálu.

(Ďalšiu časť štúdie spolu s anglickým resumé uverejníme v nasledujúcom čísle 1/2001.)

Adresa autorky: PhDr. Viera Lehoczka, Katedra žurnalistiky FiF UK, Štúrova 9, 811 02 Bratislava

T: 07/5477 3865, F: 07/5292 6530, e-mail: kzur@fphil.uniba.sk